

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 8 (51)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2014

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 8 (51). — Рівне: РДГУ, 2014. — 181 с.

Збірник наукових праць містить статті Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасної дидактики в контексті вимог інформаційного суспільства», проведеної в Рівненському державному гуманітарному університеті 17-18 жовтня 2013 р., з загальноосвітніх проблем навчання, компетентнісного підходу, розвитку творчого потенціалу особистості, використання сучасних інформаційних засобів на уроках в загальноосвітніх навчальних закладах.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних працівників, викладачів та студентів вищих, професійно-технічних і загальноосвітніх навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкорвайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 7 від 28.02.2014 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 09 — 10.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2014

особистість повинні розглядатися як взаємозалежні елементи суспільної системи, що розвивається, переходячи від культури реагування (виклик – відповідь, загроза – відповідь, ризик – відповідь, небезпека – відповідь) до культури запобігання.

З огляду на критичний стан в Україні у сфері формування культури безпеки з одного боку та недосконалість організаційно-управлінської системи з іншого, вважається за необхідне перегляд державної політики у цій сфері. З метою запровадження основних засад культури безпеки в Україні, що передбачає вжиття заходів, спрямованих на формування правильної соціальної позиції особи щодо власної безпеки, мотивацію її безпечної поведінки в побуті, на виробництві, в інших сферах життєдіяльності, засвоєння певних знань та вмінь з акцентом на запобігання можливих ризиків та загроз здоров'ю та життю, як необхідної умови безпечного способу життя, вважається за доцільне: посилення ролі спеціальних дисциплін в освітньому процесі, адже знання людина повинна отримувати на усіх етапах освітнього процесу, починаючи з дошкільного. Зокрема це стосується приведення дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці» (для молодших спеціалістів, бакалаврів), «Охорона праці в галузі», «Цивільний захист» (для спеціалістів, магістрів), що запроваджені для викладання у вищих наукових закладах, відповідно вимог щодо підготовки фахівців з питань безпеки, викладених у наказі Міністерства освіти і науки, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду № 969/922/216 від 21.10.2010 р. «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності, цивільного захисту у вищих навчальних закладах України». Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України необхідно розглянути можливість запровадження навчального модуля курсу з культури безпеки у програмі навчальної дисципліни «Основи безпеки життєдіяльності» в системі безперервної багатоступеневої освіти фахівців, зокрема, для техногенно-небезпечних галузей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України про основи національної безпеки України / Верховна Рада України. – К.: Парлам. вид-во, 2003. – 78 с. – (Бібліотека офіційних видань).
2. Конституція України: за станом на 28 черв. 1996 р. / Верховна Рада України. – К.: Преса України, 1997. – 80 с. – (Бібліотека офіційних видань).
3. Рошин С.К. Психологическая безопасность: новый подход к безопасности человека, общества и государства / С.К. Рошин, В.А. Соснин. – М.: Рос. монитор, 1995. – № 6. – Режим доступа: <http://www.bookap.by.ru/psywar/grachev/g16>. – Назва з екрану.
4. Циба В.Т. Соціологія особистості: системний підхід / В.Т. Циба. – К.: МАУП, 2000. – 152 с.
5. Зоріна М.О. До проблеми визначення актуальності й особливостей формування культури безпеки життєдіяльності // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2010. – №8. – С. 149-153.
6. Державна служба статистики України. Офіційний сайт – <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрану.

В.А. ДЕМЬЯНЧУК, И.Н. РЫЖЕНКО, В.И. ЧАБАН. КУЛЬТУРА БЕЗОПАСНОСТИ ЧЕЛОВЕКА - БЕЗОПАСНОСТЬ ОБЩЕСТВА В XX ВЕКЕ

Резюме. В статье обоснованно необходимость обращения внимания на проблему обеспечения безопасного существования человека рядом с опасностями и угрозами в XXI веке и актуальности в формировании современного подхода к вопросам безопасности человека.

Ключевые слова: государственная политика национальной безопасности, безопасность жизнедеятельности, культура безопасности личности, безопасность общества.

V.A. DEMIANCHUK, I.M. RYZHENKO, V.I. CHABAN. THE CULTURE OF HUMAN SECURITY - SECURITY OF THE SOCIETY IN THE XXI CENTURY

The summary. In the article grounded necessity of appeal of attention on the problem of providing of safe existence of man next to dangers and threats in XXI age and actuality in forming of the modern going near the questions of safety of man.

Key words: public policy of national safety, safety of vital functions, culture of safety of personality, safety of society.

Одержано редакцією 18.12.2013 р.

УДК: 371. 71: 613. 96

В.В. КОВАЛЬ

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Резюме. Розглянуто питання фізичного виховання учнів у закладах професійно-технічної освіти України. Встановлено зв'язок означеного процесу з віковими особливостями учнів професійно-технічних навчальних закладів. Визначено вікові особливості дітей старшого підліткового віку: морфо-функціональний розвиток, розвиток фізичних якостей учнів, психічні властивості підліткового віку. Розроблено узагальнюючі організаційно-методичні поради з означеного питання.

Ключові слова: фізичне виховання, професійно прикладна фізична підготовка, професійно-технічна освіта, вікові особливості, старший підлітковий вік, морфо-функціональний розвиток, фізичні якості, психічні особливості.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі економічного та соціального розвитку України одним із основних завдань держави у галузі освіти є турбота про здоров'я нації, виховання фізично міцного підростаючого покоління. В умовах зниження фізичного і підвищення нервово-психологічного навантаження особливого значення набуває питання розбудови національної системи фізичного виховання та оздоровлення дітей і молоді, на вирішення якого спрямовує Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки. [17]

Питання фізичного виховання майбутніх кваліфікованих робітників, що готуються у професійно-технічних навчальних закладах для усіх сфер суспільного виробництва заслуговує особливої уваги тому, що здоров'я майбутнього робітника розглядається сьогодні як головна складова національного капіталу, важливий ресурс особистісного та професійного зростання.

Аналіз досліджень, в яких започатковано вивчення означеної проблеми. За даними Міністерства охорони здоров'я України, сьогодні більше, ніж у половині молодих людей спостерігається функціональні відхилення в діяльності різних систем організму – хронічні захворювання, психоневрологічні розлади, короткозорість, ожиріння. Хвилює те, що означені хвороби часто проявляються вже в підлітковому віці, який має свою специфіку. Перехід від дитинства до дорослості містить багато перетворень усіх сторін розвитку у цей період – фізичної, психічної, соціальної, тому саме у підлітків під впливом негативних чинників спостерігається тенденція погіршення стану здоров'я. Основними чинниками, які негативно впливають на здоров'я підлітків, є великі розумові і статистичні навантаження, малорухомий спосіб життя, нераціональне харчування.

Виховання підлітків в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я й здоров'я оточуючих як до найвищої соціальної цінності має здійснюватись у загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах. Вирішення означеної проблеми лежить в площині формування фізичної культури особистості з опорою на стійку мотивацію удосконалювати своє здоров'я та широкому спектрі базових знань, що вона отримує у процесі фізичного виховання в навчальних закладах. Особливої уваги заслуговує фізичне виховання підлітків у професійно-технічних навчальних закладах, яке має об'єктивні та суб'єктивні особливості. По-перше, під час навчання в означених закладах учні несуть підвищене навчальне навантаження, що зумовлюється вивченням як загальноосвітніх дисциплін, так і додаткових спеціальних, призначених для набуття професійних знань з обраної робітничої професії, яка потребує підвищеного фізичного потенціалу. Останній формується та підтримується в основному в процесі загальної фізичної підготовки. По-друге, у професійно-технічних навчальних закладах поряд із загальним фізичним вихованням обов'язково здійснюється професійно прикладна фізична підготовка, що значно підвищує фізичне навантаження на учнів. Означені особливості в організації фізичного виховання створюють підвищені фізичні та психічні навантаження на учнів, а з врахуванням слабкої фізичної підготовки до вступу у професійно-технічний навчальний заклад та вікових особливостей щодо неповного та одночасного фізичного розвитку у старшому підлітковому віці (15-17 років) можуть стати причиною втрати мотивації до фізичного вдосконалення.

Аналіз наукових джерел свідчить, що питанням фізичного виховання молоді підліткового віку займається багато фахівців – психологи, педагоги, соціологи. Сучасна педагогічна наука досліджує різні аспекти питання фізичного виховання учнів старшого підліткового віку. Зокрема у означеному напрямку проведені ґрунтовні дослідження таким вченими як Апанасенко Г.Л. [2], Ареф'єв В.Г. [3], Волков Л.В. [7], Васьков Ю.В., Пашков І.М. [5], Новосельский В.Ф. [10], Сальников Г.П. [13], Шиян Б.М. [16] та ін. Наукові дослідження з питань загальної та професійно-прикладної фізичної підготовки молоді проводяться багатьма вченими – Матвеевим Л.П., Полянским В.П. [9], Раевським Р.Т. [11], Антошківим Ю.М. [1], Фурмановим А.Г. [14] та ін. і учнів ПТУ – Римиком Р.В. [12], Кабачковим В.А. [8], Шевцовим В.О. [15] та ін.

Водночас у цій сфері залишається багато невирішених проблем. Одна з них – це врахування вікових особливостей учнів у процесі їх фізичного виховання в закладах професійно-технічної освіти України. Саме вікові особливості підліткового періоду життя учнів під час їх навчання у означених закладах нерідко створюють труднощі у реалізації комплексу заходів з фізичного виховання та вимагають особистісно-диференційованого коригування процесу за умови тісної взаємодії викладача та учня. Тому доцільно вивчити вікові особливості дітей старшого підліткового віку, встановити їх зв'язок з процесом фізичного виховання та розробити узагальнюючі організаційно-методичні поради з означеного питання.

Виклад змісту дослідження. Фізичне виховання – це педагогічний процес, спрямований на всебічний фізичний розвиток людини, специфічну підготовку до виконання соціальних обов'язків. Таке розуміння містить навчання і виховання, що забезпечують фізичний розвиток людини, в тому числі вплив на розвиток основних фізичних і спеціальних якостей, підвищення функціональних можливостей організму, сприяють найбільш повній реалізації генетичної програми, обумовленої біологічними особливостями конкретного індивіда.

Фізичне виховання має освітню, виховну та оздоровчу мету, воно спрямоване на забезпечення фізичного здоров'я та гармонійного розвитку особистості, підготовку її до праці, життя в суспільстві, до занять фізичною культурою [4].

Основними завданнями фізичного виховання учнів у закладах професійно-технічної освіти України є підвищення функціональних можливостей організму учнів засобами фізичної культури; сприяння всебічному гармонійному розвитку, відмова від шкідливих звичок, покращення розумової і фізичної працездатності; формування свідомої потреби у систематичних заняттях фізичними вправами, фізичне самовдосконалення; отримання учнями необхідних знань, умінь та навичок у галузі фізичної культури з метою профілактики захворювань; виховання особистої гігієни та загартовування організму; уміння складати та виконувати вправи з комплексів ранкової гігієнічної гімнастики; удосконалення спортивної майстерності учнів, що займаються обраними видами спорту.

Фізичне виховання учнів реалізується через систему дидактичних компонентів: обов'язкових (урок або заняття, фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня) та позаурочних (заняття у секціях та гуртках спортивного спрямування навчального закладу, позашкільних навчальних закладах, самостійні заняття, участь у фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходах) [6].

Різновидом фізичного виховання в закладах підготовки кваліфікованих робітничих кадрів є професійно спрямоване на забезпечення характеру і того рівень фізичної готовності, які потрібні молодій людині в конкретному виді трудової діяльності. Зміст професійно спрямованого фізичного виховання зумовлений вимогами до особистості фахівця, перш за все до його фізичної і психічної підготовленості, які у свою чергу тісно пов'язані зі специфікою професійної діяльності.

У процесі професійно спрямованого фізичного виховання в закладах підготовки робітничих кадрів з метою формування фізичних якостей працівника, важливих для обраного виду трудової діяльності, здійснюється спеціалізована фізична підготовка, яку прийнято називати професійно-прикладною фізичною підготовкою (ППФП).

Основним завданнями, що вирішуються в процесі ППФП у закладах професійної підготовки робітничих кадрів є поповнення фізкультурно-освітніх знань, рухових умінь та навичок, які сприяють освоєнню вибраної професійної діяльності; розвиток професійно важливих фізичних якостей працівника, необхідних для обраного виду трудової діяльності; підвищення ступеня резистентності організму стосовно шкідливого впливу середовища та умов, в яких відбувається трудова діяльність.

Означимо вікові особливості учнів старшого підліткового віку, які необхідно обов'язково враховувати в організації процесу фізичного виховання в закладах професійної підготовки робітничих кадрів: *морфо-функціональний розвиток учнів; розвиток фізичних якостей учнів; психічні властивості старшого підліткового віку.*

У дітей старшого підліткового віку завершується *морфо-функціональне* дозрівання організму, формування органів і систем організму відбувається гетерохронно, що потребує диференційованого підходу до кожного учня.

Серцево-судинна система. Діяльність серця та судин у підлітковому віці також мають свої особливості та значною мірою пов'язані зі зміною гормонального статусу і нервової системи. Частота серцевих скорочень (ЧСС) складає у середньому 70-80 ударів за хвилину, збільшується товщина стінок, об'єм і вага серця, особливо лівого шлуночка. Темп росту і розвитку серця не однакові у хлопців і дівчат. Змінюється рівень артеріального і венозного тиску, ритм серцевих скорочень. Один із важливих показників стану серцево-судинної системи – артеріальний тиск (АТ). Рівень АТ залежить від віку, статі, показників фізичного розвитку, спадковості, національності, кліматичних і географічних факторів, гігієнічних умов і способу життя. Початок статевого дозрівання супроводжується підвищенням АТ. Така фізіологічна реакція спрямована на підтримку організму на оптимальному рівні під час швидкого збільшення довжини і ваги тіла. Тому при проведенні занять з фізичного виховання, на думку автора, важливо уникати екстремальних динамічних та статичних навантажень, що може спровокувати різкі зміни ЧСС та АТ. Також у період статевого дозрівання ріст серця може випереджати ріст кровоносних судин, тому виникає необхідність ретельно дозувати й індивідуалізувати фізичні навантаження.

Органи дихання. У старшому підлітковому віці відбувається інтенсивний розвиток грудної клітини, дихальних м'язів і ріст легенів. На фоні перебудови органів дихання важливим залишається питання забезпечення організму підлітка киснем, нестача якого особливо відчувається під час інтенсивного фізичного навантаження. У підлітків, коли вони знаходяться у задушливому приміщенні чи виконують велике фізичне навантаження, може трапитися зомління. Тому, на думку автора, під час навчально-тренувальних занять викладачеві треба дбати про забезпечення провітрювання залу-приміщення та вологого прибирання підлоги між заняттями.

Органи травлення. У старшому підлітковому віці завершується розвиток системи травлення. Підліткам властиве посилене виділення шлункового соку і підвищена евакуаційна активність шлунку. Такі особливості створюють передумови для формування різних порушень функцій шлунку. Секреторна функція підшлункової залози у підлітків також посилюється. До кінця підліткового періоду закінчується формування жовчегвидільної системи, у той час як її моторна функція нестабільна: вона може підвищуватися чи знижуватися. Особливістю функціонування залоз травної системи у підлітків, її висока чутливість під час тривалої емоційної і фізичної напруги, вимагає ретельного дотримання режиму харчування та відпочинку.

Кістково-м'язова система. У період статевого дозрівання у старшому підлітковому віці спостерігаються високі темпи збільшення м'язової маси людини. Співвідношення ваги м'язів до ваги тіла у старшому підлітковому віці складає приблизно 35-40 відсотків. У зв'язку із збільшенням м'язової маси, збільшується і

м'язова сила. Ріст окремих м'язів відбувається з різною швидкістю. На їх розвиток впливають функції, які вони виконують. Наприклад, швидше ростуть м'язи, функціонально більш завантажені, вони збільшуються у поперечному розмірі. М'язи, які працюють з невеликим навантаженням, але з великою амплітудою скорочення, краще розвиваються у довжину. У старшому підлітковому також продовжується ріст кісток. Збільшенні ваги тіла за рахунок росту м'язів та кісток, а у окремих випадках «ожиріння» призводять до негативних змін у хребетному стовпі молодшої людини при недотриманні своєрідних «правил безпеки» на уроках фізичного виховання.

Міжхребцеві диски витримують великі механічні навантаження, які можна умовно розділити на дві категорії – ударні і статичні. Коли людині нахилившись опускає чи піднімає якісь значні вантажі не з прямою, а із заокругленою спиною, міжхребцеві диски можуть випадати. Отже, всі ділянки хребетного стовпа людини вразливі і потрібна систематична профілактична робота з метою попередження можливих порушень.

З огляду на вищезначене представимо низьку правил, які на думку автора, важливо дотримуватися в процесі занять фізичними вправами з учнями старшого підліткового віку: перед «силовою» частиною тренування треба ретельно розім'ятися; керуватися принципом «краще недовантажитися, ніж перевантажитися» щодо вправ, які вимагають значних навантажень на хребет; після силових вправ виконувати 20-30 рухів на розслаблення і розтягування; уникати одноманітних силових вправ; обов'язково виконувати розслаблені виси, але після цього не зіскакувати, а м'яко сходити; у всіх випадках, що мають характер «тяги», уникати різних ривків; майже всі жими виконувати і з положення лежачи; старатися не досягати максимальної амплітуди рухів у вправах з великими навантаженнями; обережно виконувати комбіновані (поєднання нахилу з поворотом) силові вправи.

Вікові зміни функціональних можливостей вирішальною мірою визначають і **вікові зміни рівня фізичних якостей** та неодноразовість і нерівномірність їх розвитку. Неодноразовість виявляється в тому, що рівень гнучкості, швидкості, спритності досягає своїх максимальних значень уже в старшому підлітковому віці, а швидкісно-силові якості, витривалість до силових статичних вправ і стосовно роботи, яка виконується в умовах кисневого голоду, найбільшою мірою – лише з досягненням зрілості, тобто, до 22 років. Нерівномірність полягає в тому, що в одних вікових періодах (їх називають чутливими чи чуттєвими) відбувається бурхливий розвиток визначеної якості, а в інших – темпи її приросту сповільнюються або розвиток взагалі припиняється. Отже, автор прийшов до важливого для практики фізичного виховання учнів висновку про те, що працюючи над вирішенням завдань їх фізичної підготовки, викладачі не повинні діяти відносно ізольовано на розвиток окремих фізичних якостей, а завжди застосовувати різні засоби з метою комплексного впливу на всі різновиди фізичних здібностей, покладаючись на ефект позитивного переносу між ними.

У старшому підлітковому віці закріплюються і вдосконалюються **психічні властивості**, відбуваються якісні зміни всіх сторін психічної діяльності, які є основою становлення особистості на цьому етапі розвитку. Процеси сприйняття, уваги, мислення учнів стають більш організованими, у них розвиваються абстрактне мислення, логічна пам'ять, творча уява. Проте інтенсивність цих психічних процесів слабша, ніж у дорослих.

Зростає обсяг уваги, здатність довго зберігати її інтенсивність та переключати з одного об'єкту на інший. Водночас зростає вибірковість уваги та її залежність від спрямованості інтересів, що зумовлює характерну для багатьох учнів неспроможність сконцентруватися на чомусь одному та майже постійну неуважність. Основна тенденція розвитку пам'яті учнів – запам'ятовується передусім те, що пов'язано з інтересами, потребами і планами на майбутнє, що викликає сильний емоційний відгук.

В інтелектуальному дозріванні провідна роль належить розвитку мислення. Мислення стає системним, тобто знання утворюють певну систему, яка поступово трансформується в когнітивну модель світу, що служить основою формування світогляду.

В учнів формуються основні риси особистості, закінчується становлення характеру. Їх поведінка відрізняється свідомою критичною установкою, прагненням висловити власне судження. Більш об'єктивною стає самооцінка, мотиви вчинків набувають виражені соціальні риси. Коло інтересів і потреб та їх характер молодшої людини цього віку стабілізуються, виявляються й закріплюються індивідуальні особливості та риси особистості.

Високий рівень розвитку самосвідомості викликає інтерес до власної особистості (а саме до власної особистості як неповторної, із власними думками, переживаннями, почуттями, поглядами й оцінками), до форм її організації та саморегулювання.

Старший підлітковий період – це період інтенсивного формування самооцінки, бурхливого розвитку самосвідомості як здатності спрямовувати свідомість на власні психічні процеси, включаючи і складний світ своїх переживань, потреби пізнати себе як особистість. Особистісна нестабільність у старшому підлітковому віці проявляється у боротьбі протилежних рис, прагнень. Для підлітків характерні: реакція емансипації (тип поведінки, за допомогою якої підліток хоче вийти з-під опіки дорослих), реакція захоплення (захоплення в цей період дуже різноманітні: інтелектуально-естетичні; тілесно-мануальні; накопичення; азартні; лідерські), реакція групування з ровесниками (бажання належати до певної групи), реакція відмови (пасивно-оборонний тип реакції опозиції).

Підсумовуючи питання про психічні властивості старшого підліткового віку, визначимо основні методи організації роботи, які на думку автора, доцільно застосовувати на уроках фізичного виховання в закладах

професійно-технічної освіти: фронтальний, груповий, індивідуальний. Варіативне застосування означених методів надасть можливість викладачеві, спираючись на психічні особливості підліткового віку проводити уроки з фізичного виховання на високому рівні активності та самовіддачі учнів.

Фронтальний – базується на спрямованій роботі всього класу на виконання лише одного завдання. Може бути три варіанти такої односпрямованої роботи: коли всі працюють одночасно, коли окремі частини класу працюють позмінно і коли завдання учні виконують один за одним (поток). Позитивним у означеному методі є те, що за його застосування найлегше керувати класом і підтримувати необхідну дисципліну. Доцільно використовувати у випадках недостатньої обізнаності з класом, а також при відсутності учнів – лідерів, на яких можна покластися як на надійних помічників-груповодів. Негативним у даному методі є його невеликі потенційні можливості щодо кількості вирішення завдань на уроці.

Груповий метод – характеризується спрямованістю роботи на вирішення кількох завдань одразу різними групами. Означений метод ґрунтується на прояві в учнів лідерських якостей (старший групи), самостійності, ініціативності, бажанні бути членом мікроколективу. При застосуванні цього методу важливо дозувати фізичне навантаження із розрахунку на абстрактного середньогрупового учня.

Індивідуальний метод полягає в тому, що кожен учень виконує своє, індивідуальне завдання. Великою перевагою цього методу організації роботи порівняно з фронтальним і груповим є можливість дозувати навантаження у відповідності до індивідуальних можливостей, що у психологічному аспекті є дуже важливим для самоствердження учнів. Застосовується на уроці у вигляді окремих завдань на фоні інших методів організації діяльності учнів, як правило, стосовно тих учнів, які різко відрізняються від своїх однолітків рівнем здоров'я, фізичного розвитку і фізичної підготовленості.

Висновки. Дослідження особливостей фізичного та психічного розвитку у старшому підлітковому віці дає підстави стверджувати, що для отримання позитивних результатів у фізичному вихованні учнів у закладах професійно-технічної освіти важливо обов'язково дотримуватися відповідних диференційованих, особистісно-зорієнтованих психолого-педагогічних технологій. Успішне вирішення завдань фізичного виховання учнів у професійно-технічних навчальних закладах можливе за умови кваліфікованої підготовки викладачів та залучення до означеного напрямку навчально-виховної роботи всього педагогічного колективу, учнівських організацій та батьків учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антошків Ю.М. Особливості професійно-прикладної фізичної підготовки курсантів пожежно-технічних навчальних закладів МВС України / Ю.М. Антошків // Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2002. – Вип.6. – Т. 1. – С. 141-142.
2. Апанасенко Г.Л. Физическое развитие детей и подростков / Г.Л. Апанасенко. – К.: Здоровье, 1985. – 80 с.
3. Ареф'єв В.Г. Методика викладання фізичної культури в школі / В.Г. Ареф'єв. – К.: Вид-во інституту системних досліджень, 1996. – С. 192.
4. Бальсевич В.К. Физическая культура для всех и каждого / В.К. Бальсевич. – М.: Фізкультура и спорт, 1988. – 202с.
5. Васьков Ю.В. Уроки фізкультури в загальноосвітній школі. 10-11 класи (102 уроки для кожного класу) / Ю.В. Васьков, І.М. Пашков. – Харків: Торсінг, 2003. – 256 с.
6. Вільчаковський Е.С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку / Е.С. Вільчаковський, О.І. Курок. – 2004. – 148с.
7. Волков Л.В. Основи спортивної підготовки дітей і підлітків: навч. посібник / Л.В. Волков. – К.: Вища шк., 1993. – 152 с.
8. Кабачков В.А. Профессиональная направленность физического воспитания в ПТУ / В.А. Кабачков, С.А. Полиевский. – М.: Высшая школа, 1991.
9. Матвеев Л.П. Прикладность физической культуры: понятийные основы и их конкретизация в современных условиях / Л.П. Матвеев, В.П. Полянский // Теория и практика физ. культуры. – 1997. – № 7. – С. 42-47.
10. Новосельский В.Ф. Методика урока физической культуры старших классов: учеб.-метод. пособие / В.Ф. Новосельский. – К.: Радянська школа, 1989. – 128 с.
11. Раевский Р.Т. Профессионально-прикладная физическая подготовка студентов технических вузов / Р.Т. Раевский. – М.: Высшая школа, 1985. – 136 с.
12. Римик Р.В. Професійно-прикладна фізична підготовка учнів професійно-технічних навчальних закладів радіотехнічного профілю: навч. посібник / Р.В. Римик. – Івано-Франківськ: НПУ ім. Василя Стефаника, 2005. – 100с.
13. Сальников Г.П. Физическое развитие современных школьников / Г.П. Сальников. – М.: Педагогика, 1977. – 120 с.
14. Фурманов А.Г. Профессионально-прикладная физическая подготовка: учебн. для студ. ВУЗов. / А.Г. Фурманов, М.Б. Юспа // Оздоровительная физическая культура. – Мн.: Тесей, 2003. – С. 169.
15. Шевцов В.О. Фізична культура в ПТУ / В.О. Шевцов // Теорія та практика фізичного виховання. – 2002. – №3. – С.43-45.
16. Шиян Б.М. Методика фізичного виховання школярів / Б.М. Шиян. – Львів: Світ, 1993. – 184с.
17. Розпорядження КМ України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки» від 31 серпня 2011 р. № 828-р.

В.В. КОВАЛЬ. ВОЗРАСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ В УЧРЕЖДЕНИЯХ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

Резюме. Рассмотрен вопрос физического воспитания учащихся в учреждениях профессионально-технического образования Украины. Установлена связь указанного процесса с возрастными особенностями учащихся профессионально-технических учебных заведений. Определены возрастные особенности детей старшего подросткового возраста: морфофункциональное развитие, развитие физических качеств учащихся, психические свойства подросткового возраста. Разработаны обобщающие организационно-методические рекомендации по данному вопросу.

Ключевые слова: физическое воспитание, профессионально прикладная физическая подготовка, профессионально-техническое образование, возрастные особенности, старший подростковый возраст, морфофункциональное развитие, физические качества, психические особенности.

V.V. KOVAL. AGE CHARACTERISTICS OF PHYSICAL EDUCATION STUDENTS IN THE INSTITUTIONS OF PROFESSIONAL-TECHNICAL EDUCATION IN UKRAINE

The summary. The question of physical education students in the institutions of professional-technical education in Ukraine. It was established relationship of this process with the age characteristics of students of vocational schools. The age characteristics of older adolescents: morphofunctional development, physical development of the pupils, mental properties of adolescence. Developed generalized absorbing organizational and methodological advice on the matter.

Key words: physical education, professionally applied physical training, vocational education, age peculiarities, especially older adolescents, morphological and functional development, physical qualities, mental characteristics.

Одержано редакцією 09.12.2013 р.

УДК: 373. 2: 371. 382

О.І. КОСАРЄВА

**СИНДРОМ ДЕФЦИТУ УВАГИ З ГІПЕРАКТИВНІСТЮ:
ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ КОРЕКЦІЇ**

Резюме. У статті описані ознаки прояву, причини виникнення та шляхи подолання синдрому дефіциту уваги у дітей дошкільного віку. Основний акцент зроблений на використанні методів поведінкової психотерапії у роботі з гіперактивними дітьми.

Ключові слова: синдром дефіциту уваги з гіперактивністю, поведінкова психотерапія, корекційна програма.

Постановка проблеми. Синдром дефіциту уваги з гіперактивністю (СДУГ) є одним з найбільш поширених нервово-психічних розладів дитячого віку. На думку більшості вітчизняних і зарубіжних дослідників, дане захворювання зустрічається у 5-10 % дітей в популяції. В останні роки кількість гіперактивних дітей катастрофічно збільшується. За умов відсутності своєчасного лікування, можуть розвиватися хронічні форми захворювання, що спричиняють виникнення серйозних психопатологій. Тому необхідно якомога раніше виявляти та коректувати означені вище стани.

Довгий час лікарі виявляли та намагалися лікувати дітей, у яких спостерігалися різні прояви рухової розгальмованості, імпульсивності, неухважності тощо. За цей час декілька разів змінювалася назва захворювання, з'являлися нові точки зору щодо причин та механізмів його виникнення, апробувалися нові методи лікування. Однак проблема, пов'язана з термінологією цього стану, залишається невирішеною. Наведемо лише деякі з термінів: «легка дисфункція мозку», «гіперкінетичний хронічний мозковий синдром», «легке пошкодження мозку», «гіперкінез», «мінімальна мозкова дисфункція» тощо.

Аналіз літературних джерел. Протягом кількох десятиліть і в нашій країні і за кордоном проводилися біохімічні дослідження роботи мозку таких дітей, в результаті яких було виявлено зниження метаболічної активності в лобовій і середніх долях мозку, тобто в тих областях, які відповідальні за контроль поведінки (М. Бегтерев, Г. Крижановський, В. Кучма, З. Тржесоглава, О. Халецька). Отже, не слід звинувачувати дитину у відсутності бажання або вольових зусиль, необхідно зрозуміти, що проблеми, пов'язані з її навчанням і вихованням, є результатом зниженої біохімічної активності мозкових структур.

У вітчизняній медицині дітям з недостатньою зрілістю окремих зон головного мозку ставлять діагноз «мінімальна мозкова дисфункція» (ММД) і пов'язують її з певними негативними факторами, які впливали на плід під час вагітності матері та пологів. Діти з ММД виявляються менш стресостійкими, у них знижена розумова працездатність, спостерігаються моторна розгальмованість, підвищена стомлюваність, зайва чутливість; у хлопчиків може проявлятися гіперактивність, агресивність, упертість (І. Брязгунов, В. Трошин, Л. Ясюкова) [2].

Спостереження вчених показали, що ММД частіше супроводжується зниженням уваги та розумової працездатності і тільки деяким дітям властива гіперактивність. Однак гіперактивні діти завжди страждають дефіцитом уваги. В останні роки фахівці в таких випадках ставлять діагноз «синдром дефіциту уваги з гіперактивністю» (СДУГ). За даними І. Брязгунова цей синдром був виявлений у кожного п'ятого дошкільника. Розповсюдженість синдрому дефіциту уваги з гіперактивністю як в нашій країні так і в країнах світу, підтверджує актуальність вивчення цього захворювання в подальшому.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
Васьківська Г.О. Людиноцентризм як домінанта формування у старшокласників системи знань про людину.	4
Кондрашова Л.В. Здоров'язберігаючий аспект навчання як актуальна проблема сучасної дидактики.	8
Тадеев П.О., Борисюк Л.Р. Вітчизняні та зарубіжні концепції обдарованості: порівняльний аналіз.	12
Петрук Л.П. Становлення і розвиток проблемного навчання у педагогіці.	15
Галатюк Ю.М. Творча та інформаційна функції навчання у контексті сучасної освітньої парадигми.	18
Байкачова К.В. Моральне виховання як психолого-педагогічна проблема: історичний аспект.	21
Ваколюк А.М. Теоретико-прикладні засади розвитку фізичної культури.	24
Васьківський М.В. Професійне самовизначення старшокласників: ціннісно-орієнтований підхід.	27
Вербець ВВ. Ризики ескалації соціально-психологічного дискомфорту особистості.	30
Глінчук Ю.О. Аспекти охорони праці при використанні інформаційних технологій у освітньому середовищі.	34
Грицюта О.Ф. Важливість закладів відпочинку християнської орієнтації для розвитку особистості підлітка.	38
Дем'янчук В.А., Риженко І.М., Чабан В.Й. Культура безпеки людини – безпека суспільства в ХХІ столітті.	42
Коваль В.В. Вікові особливості фізичного виховання учнів у закладах професійно-технічної освіти України.	46
Косарева О.І. Синдром дефіциту уваги з гіперактивністю: причини виникнення та шляхи корекції.	51
Левчук (Тимочко) І.Б. Теоретичний аналіз проблеми просвітницько-громадської діяльності православних братств Волині (2 пол. ХІХ – початку ХХ ст.).	54
Листопад О.А. Проблема діагностування творчого потенціалу у дітей у Західній Європі і США.	58
Мишкарьова С.В. Організаційні засади діяльності Братства православних богословів у Польщі (1934-1938 рр.).	62
Нечипорук Л.І. Випереджуюча освіта як основа гармонійного соціоприродного розвитку суспільства ХХІ століття.	65
Оксенюк О.В. Особливості формування громадянської компетентності в учнів (досвід Рівненської української гімназії).	68
Павлюк Г.С., Безкоровайна О.В. Інтерактивні форми та методи виховання гуманності в дітей молодшого шкільного віку у контексті розвитку культури спілкування.	71
Пелех Л.Р. Особливості взаємовідносин суб'єктів ціннісно-зорієнтованого підходу в навчально-виховному процесі (Україно-Польський досвід).	74
Світельська-Дірко С.В. Виховання відповідальності учнів молодших класів засобами казки в творчості В.О. Сухомлинського.	78
Стельмашук Ж.Г. Дисциплінованість особистості школяра: до проблеми термінології.	81
Стихун Л.П., Стихун Н.В. Використання елементів театрального мистецтва у сучасній педагогічній практиці загальноосвітніх шкіл.	84
Суботюк В.І. Науково-методичні засади екологічного виховання молодших школярів у світлі вимог інформаційного суспільства.	88
Трохимчук І.М. Система екологічного виховання учнів основної школи в сучасних умовах.	91
Ціпан Т.С. Формування ціннісного ставлення підлітків до держави в умовах дитячо-юнацьких об'єднань.	95
Чорноус В.П. Творчість особистості у дискурсі практичної психології.	99
Янцур М.С. Профорієнтаційна компетентність учнів основної школи, яка формується в процесі трудового навчання.	101
Біляковська О.О. Модифікація оцінювання у новітньому форматі уроку.	106
Волкова В.В. Компетентнісний підхід у навчанні міжкультурної комунікації іноземною мовою.	108
Галатюк М.Ю. Навчально-пізнавальна компетентність старшокласників крізь призму системного і діяльнісного підходів до процесу едукції.	112
Гнедко Н.М. Дидактичні основи використання засобів віртуальної наочності на уроках української мови та літератури.	115
Гринькова Н.М. Дидактичний аспект організаційних форм і методів театральної педагогіки.	120
Дереза І.С. Взаємозв'язок навчання і самоосвітньої діяльності в професійному саморозвитку студентів.	124
Дмитришина Н.М. Генетична площина актуальних проблем дидактики у світлі чернечого виховання на теренах Західної України (30-ті рр. ХХ ст.).	127
Жулаєва В.О. Забезпечення валідності й надійності тестів протягом життєвого циклу.	129
Косянчук С.В. Формування ціннісно-сміслових орієнтацій старшокласників в умовах особистісно-орієнтованого навчання.	132
Лопатинська І.С. Емоційно сприятливе середовище як умова результативності вивчення іноземної мови учнями.	136
Мандрик Н.В. До проблеми сучасного уроку української мови.	139
Просенюк А.І. Взаємодія дошкільних навчальних закладів та сім'ї в процесі впровадження особистісно розвивального вектору навчання.	142
Рябовол Л.Т. Правові предметні компетенції як показники профільної правової предметної компетентності (критерії визначення рівнів сформованості).	145
Шутяк В.Г. Про політехнічну освіту молодших школярів.	150

<i>Рибачук І.Г.</i> Дидактичні ідеї в педагогічній спадщині А.С. Макаренка.	153
<i>Тимощук О.С.</i> Зміст підготовки майбутніх вчителів технологій у галузі охорони праці.	156
<i>Войтович О.П., Сергієнко В.П., Войтович І.С.</i> Створення та використання навчальних ВІКІ-ресурсів з природничих дисциплін.	159
<i>Совгар О.М.</i> Постать Ю. Романчука в історико-педагогічних працях.	165
<i>Приймак О.П.</i> Формування загальнонавчальних умінь та навичок у першокласників на уроках математики ..	168
<i>Маланюк М.М.</i> Модель розвитку творчих математичних здібностей учнів ліцею засобами інформаційних технологій.	171
<i>Шевчук О.А.</i> Мотивація ведення безпечного, тверезого, здорового способів життя в процесі вивчення дисципліни «БЖД».	175
<i>Відомості про авторів.</i>	178